

לוח הלכות וזמנים

לבית המקדש

דבר יום ביומו

דינים וזמני היום
הנוהגים בבית המקדש
במעגל השנה
מסודר לפי סדר השנה

חודש תשרי

א' תשרי – ראש השנה

סדר ראש השנה ליום א' תשרי – לאחר ביאת העדים או לאחר חודש מלא

בילוש העזרה

מותר להדליק נר מנר אחר בליל יו"ט¹ (ואולי אף להדליק נר חדש²) לצורך בילוש העזרה.

שיר בתמיד של שחר

בתמיד של שחר אומרים הלויים שיר של חול³, וי"א שאומרים שיר מיוחד לראש השנה⁴.

כשחל ראש השנה ביום חמישי י"א שמתחילים את השיר רק מ"הסירותי מסבל שכמו"⁵, וי"א שאומרים את כל הפרק

כבכל שבוע⁶, וי"א שאומרים פרק "כל העמים תקעו כף" (תהלים מ"ז)⁷.

תקיעות שופר וחצוצרות

כל תקיעות שתוקעין במקדש בראש השנה, בין תקיעות של מצות היום⁸ ובין תקיעות שעל הקרבנות⁹, מצוה¹⁰ לתקוע

בשופר ושתי חצוצרות¹¹, שופר ביד אחד וחצוצרות ביד שנים אחרים¹², שופר באמצע ושתי חצוצרות מן הצדדים¹³, ותוקעים

כולם יחד¹⁴. ולאחר כל סימן וסימן¹⁵ השופר מאריך קצת¹⁶ יותר מן החצוצרות¹⁷, וי"א שרק לאחר כל התקיעות מאריך

¹ מובא בשם הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל שכן משמע מהרמב"ם פ"ח מכלי המקדש הי"ב, ואולי משום דנחשב גם צורך הדיוט שלא יפלו, או (ולפי"ז יתכן דמותר אף להדליק אש חדשה).

² דאולי הטעם משום דמדאורייתא שרי משום הואיל, ורק מדרבנן אסור, במקדש לא גזרו.

³ גמ' ר"ה ל' ב' לפירש"י ושאר ראשונים (חוץ מהר"ה).

⁴ כן מב' ברבינו חננאל ר"ה שם שכתב דלמ"ד שאם לא באו עדים לא אמרו במנחה שירה כל עיקר ה"ה בשחרית לא אמרו שירה, משום שלא ידעו איזה שיר לומר, מב' דגם בשחרית תקנו שיר של ר"ה, ולכ' ה"ה למ"ד שאמרו שיר של חול, דלא נחלקו אלא כשלא באו עדים, וכן מב' בירושלמי שם פ"ד ה"ד לפי ב' הגר"ח קניבסקי זצ"ל שם דגם בשחר אומרים "הרנינו", אך בבבלי מוכח דבשחר אין אומרים הרנינו.

⁵ שם, כדי לא לכפול "הרנינו" בשחרית ומוסף.

⁶ מב' ברמב"ם פ"ו מתמידין ומוספין ה"ט, לפי ב' המרכבת המשנה והתורת קדשים שם (וכן לדעת הסמ"ג עשין קצ"ב שהעתיק לשון הרמב"ם), אמנם הלח"מ ומהר"י קורקוס נקטו בדעת הרמב"ם כרש"י, ע"ש שנתקשו בלשון הרמב"ם.

⁷ שלטי הגיבורים לר' אברהם הרופא דף ק"ט ע"פ מסכת סופרים פ"ו, כדי לא לכפול הפרק במוסף.

⁸ כמב' בגמ' שם כז. דרק בגבולין אין תוקעין בחצוצרות, ובפרט לדעת רבינו מנוח (דלהלן דבכל ירושלים תוקעין עם חצוצרות).

⁹ מקראי קודש ימים נוראים ס"ל ל"ד, וכן מב' מדברי המנ"ח מצוה שפ"ד.

¹⁰ דרשת הרמב"ן לראש השנה שהוא למצוה ואינו לעיכובא. אמנם במעשה רוקח פ"א משופר ה"ב נראה דמעכב.

¹¹ משנה ראש השנה כו:

¹² רבינו חננאל ומאירי שם כז.

¹³ משנה שם, והטעם כתב הר"ן משום שמצות היום בשופר, וכשלישה ההולכין בדרך שהגדול באמצע, וראיתי מובא בשם הגרש"ז אורבך זצ"ל שהסתפק אם הוא לעיכובא.

¹⁴ גמ' שם.

¹⁵ חידושי הר"ן שם, ולא לאחר כל תקיעה.

¹⁶ שפתי חכמים שם, שמאריך פחות משיעור תקיעה.

¹⁷ משנה וגמ' שם כדי לידע שמצות היום בשופר.

בשופר¹⁸.

אין תוקעין בחצוצרות אלא כהנים בין תמימים בין בעלי מומין¹⁹, אבל בשופר י"א שמותר לכל אדם לתקוע אפי' ישראל²⁰, וי"א שגם בשופר לא יתקעו במקדש אלא כהנים²¹.

צ"ע מה נוסח הברכה, אם מברכים "לשמוע קול שופר וחצוצרות", או שמברכים שתי ברכות, "לשמוע קול שופר" ו"לשמוע קול חצוצרות", או שאין מברכין כלל על החצוצרות רק על השופר²².

במקדש תוקעין ט' קולות²³ וי"א שתוקעין ל' קולות כבגבולין²⁴.

מצוה על כל העומדים שם לשמוע את קול השופר ולכוין לשמוע את קול השופר מבין קולות החצוצרות אבל אין צריך לשמוע את קולות החצוצרות²⁵, וי"א שמצוה לשמוע גם את קולות החצוצרות יחד עם קול השופר²⁶.

אין תוקעין בחצוצרות אלא במקדש ובהר הבית²⁷, וי"א אף בכל ירושלים²⁸, אבל בשאר מקומות תוקעין בשופר לבד.

שופר של ראש השנה במקדש י"א שאין צריך להיות משל איל²⁹, וי"א דאדרבה במקדש צריך להקפיד יותר שיהיה של איל³⁰.

י"א שצריך שיהיה פיו מצופה זהב³¹ לכתחילה³², חוץ ממקום הנחת פה שלא יהיה מצופה³³, וי"א שאין חיוב אלא שכך

נהגו³⁴, וי"א שאסור לצפותו זהב³⁵.

¹⁸ שפת אמת שם.

¹⁹ מנחת חינוך מצוה שפ"ד. (ויש להסתפק לפ"ז אם מברכין ע"ז "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן").

²⁰ מנחת חינוך שם.

²¹ ריבב"ן ר"ה שם, וכן נראה מדברי הראב"ד בכתוב שם.

²² מובא בשם הגרש"ז אורבך זצ"ל שהסתפק בזה. (ולדעת הריטב"א דלהלן שאין מצוה לשמוע קול חצוצרות יש לדון דאולי מברכים "לתקוע" בחצוצרות).

²³ נזר הקודש ערכין י. בדעת הרא"ש והר"ן בשם רב האי גאון שרק מפני שינוי המנהגים תקנו לתקוע ל' קולות, דלפ"ז מסתבר דבמקדש לא גזרו כל זה.

²⁴ נזר הקודש שם בדעת הרמב"ן במלחמות סוף ר"ה דהוא ספיקא דדינא איזה תרועה אמת, ומספק תוקעין את כולם, דלפ"ז גם במקדש תוקעים שלשים קולות. ובדעת הרמב"ם נשאר בצ"ע ע"ש.

²⁵ ריטב"א שם, ושפת אמת, וכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות ח"א סי' נ"ט. ואם כיוון לכו לשמוע גם את קול החצוצרות י"א דאף ידי שופר לא יצא לדעה זו, עי' רשב"א ר"ה ל"ד ב' וריטב"א שם בשם י"א, ובביה"ל הנ"ל. ועי' משנ"ב שם ס"ק י"א דראוי להחמיר כסברא זו.

²⁶ טורי אבן ויום תרועה ר"ה שם. ובקרבן ראשית נסתפק בזה.

²⁷ ר"ה כז. (ועי' תשובות והנהגות ח"ד סי' ר"מ שנתחבט מה עושים בהר הבית ולמה תוקעים שם).

²⁸ רבינו מנוח פ"א משופר ה"ב בדעת הרמב"ם דכל ירושלים נקרא מקדש.

²⁹ משך חכמה פ' אמור דבמקדש שהוא מקום העקידה אין צריך זכרון.

³⁰ מב' מדברי רבינו אברהם מן ההר ר"ה כו: והרמב"ן בדרשה לראש השנה דהמשנה מיירי בשל מקדש, וכן כתב הרש"ש בדעת רש"י.

³¹ משנה ראש השנה כו: ע"פ פירש"י והרמב"ם בפיה"מ.

³² מעשה רוקח פ"א משופר ה"ב בדעת הרמב"ם שהשמיט דין זה.

³³ גמ' ר"ה כז. ומהו מקום הנחת פיו עי' טוש"ע או"ח סי' תקפ"ו סעיף ט"ז.

³⁴ יד דוד ר"ה כו: וכתר המלך פ"א משופר ה"ב בדעת הרמב"ם שהשמיטו, וע"ע במחזיק ברכה או"ח סי' תקפ"ו שכתב דנוי בעלמא היה לכבוד יו"ט, וכי אתי משיח, כרב גודלו יצפהו מאבן יקרה מרגניתא דלית בה טימי, וכל דבר שישתנה לטובה אין זקוק לו הרמב"ם ואינו מעיקר הדין, וכשיבוא משיח הטוב בעיניו יעשה.

³⁵ יום תרועה ר"ה שם, ותשובה מאהבה סי' ד', דלהלכה דקי"ל כרבנן דאין קטיגור נעשה סניגור אסור לצפותו זהב.

ערב ראש השנה שחל בשבת

חלוקת לחם הפנים

אם חל ערב ראש השנה בשבת דיני סידור לחם הפנים וחלוקתו ואכילתו כבכל שבת של כל ימות השנה⁹⁵.

תרומת הלשכה

כשחל ערב ראש השנה בשבת מקדימים לתרום תרומת הלשכה בערב שבת⁹⁶.

ל' אלול

כשיודעים שלא יבואו עדים

קרבת מוסף ראש השנה ושאר דיני ראש השנה במקדש נוהגים רק ביום א' תשרי, ולא ביום ל' אלול ולא ביום ב' תשרי, ולכן אם יודעים ב"ד מראש ביום ל' לחודש אלול שלא יבואו עדים להעיד על הלבנה, נוהגים היום בבית המקדש כחול גמור⁹⁷, ונוהגים בו כל דיני ערב ראש השנה (ראה אתמול)⁹⁸, [ואם הוא שבת נוהגים בו כבכל שבת], ואין מקריבין קרבנות ראש חודש, ולא שאר דיני ראש חודש, ולמחרת שהוא א' תשרי נוהגים בו כל דיני ראש השנה. [אמנם י"א שבל' אלול אין נוהגים כחול גמור⁹⁹, אלא בכל גווני נוהגים בו ספיקא דיומא כדלהלן].

ספיקא דיומא - כשחוששים שיבואו עדים

ביום ל' לחודש אלול אם לא יודעים אם יבואו עדים והיום הוא א' תשרי, או לא יבואו עדים והיום הוא ל' אלול, נוהגים בו ספק יום טוב, ודינו כדלהלן:

ליל ל' אלול

מותר להדליק נר מנר אחר¹⁰⁰ (ואולי אף להדליק נר חדש¹⁰¹) לצורך בילוש העזרה, אע"פ שהוא ספק יו"ט.

יום ל' אלול

בתמיד של שחר אומרים הלויים שיר של חול¹⁰² [ובשבת שיר של שבת], וי"א דאין אומרים שירה כלל חוץ מביום

⁹⁵ ולא כשאר ערב יו"ט שמחלקים הלחם בין כל המשמרות בשוה, מנחת חינוך מצוה צ"ז, ויש סדר למשנה סוכה שם פ"ה מ"ז.

⁹⁶ תוספתא מגילה פ"א ה"ד וירושלמי שם פ"א ה"ד, לבי הרש"ש שם ה' א' והחסדי דוד על התוספתא שם, ושקל הקודש שם ס"ק נ"ו, אמנם המאירי והנמוקי יוסף מגילה ה' א' והפני משה על הירושלמי והמנחת ביכורים על התוספתא פ"א שם באופנים אחרים ע"ש. ובשפת אמת צידד בדעת המאירי דס"ל דתורמים אפ"ל בשבת ולכך פ"ל באופ"א.

⁹⁷ כמב' ברמב"ם פ"א מקידוה"ח ה"ו, ובפ"ה מקידוה"ח ה"ז דרק אם מצפים לעדים עושין "אותו יום שמצפין לעדים" קודש.

⁹⁸ חוץ מכשחל ל' אלול ביום רביעי שאין אופים לחם הפנים.

⁹⁹ לדעת הראב"ד ב"כתוב שם" ר"ה כ. שמאיימין על העדים, שאע"פ שלא ראו יאמרו ראינוהו, [אמנם ע"י שפתי חכמים שם שרק אם באו עדים ואחרים מכחישי מונעין אותם להכחיש], וכן לרש"י שם שבימי שלישי וחמישי מאיימין כדי שלא יחול ר"ה בימי ד' ו' שלא יהיה יוהכ"פ סמוך לשבת, דס"ל להלכה דאף בזמן שקידשו ע"פ הראיה מקפידים ע"ז, [ולכא' ה"ה בשבת לסוברים שמקפידים אף שלא יחול ר"ה ביום ראשון, וע"ע סדרי טהרה סי' קצ"ט ס"ק י"ח לדעת הסוברים שמקפידים שלא יהיה ר"ה בימי ד' ו', מקדשין החודש אף אם לא באו עדים כלל, ומשמע מדבריו דא"צ לאיים בשביל זה, ואכמ"ל.

¹⁰⁰ מובא בשם הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל שכן משמע מהרמב"ם פ"ח מכלי המקדש ה"ב, ואולי משום דנחשב גם צורך הדיוט שלא יפלו, או (ולפי"ז יתכן דמותר אף להדליק אש חדשה).

¹⁰¹ דאולי הטעם משום דמדאורייתא שרי משום הואיל, ורק מדרבנן אסור, במקדש לא גזרו.

¹⁰² גמ' ראש השנה ל: לפי פירש"י ושאר ראשונים.

חמישי שאומרים שיר של יום חמישי¹⁰³.

יש מי שאומר שאע"פ שלא באו עדים מקריבים מוסף כדין¹⁰⁴, אבל דעת רוב הראשונים והאחרונים¹⁰⁵ שלא מקריבים מוסף מספק עד שיבואו עדים.

הגיע זמן הקרבת תמיד של בין הערביים (שמונה שעות ומחצה), עדיין לא מקריבים תמיד, שמא יבואו עדים ויוצרכו להקריב קרבן מוסף לפני הקרבת התמיד.

הגיע זמן מנחה

אם הגיע זמן מנחה קטנה דהיינו ט' שעות ומחצה, ועדיין לא באו עדים, אין ממתינים יותר לעדים בשביל קרבן מוסף, משום שגם אם יבואו עדים לא יקבלו אותם, אלא מקריבים תמיד של בין הערביים¹⁰⁶.

תקנת היום קודש ומחר קודש

אם באו עדים לאחר המנחה [י"מ אחר הקרבת תמיד של בין הערביים¹⁰⁷, וי"מ אחר זמן מנחה קטנה¹⁰⁸ דהיינו עד ט' שעות ומחצה] אין מקבלים אותם¹⁰⁹ [והוא ל' אלול¹¹⁰], ואע"פ שנוהגים גם אותו היום קודש מדרבנן ואסורים במלאכה¹¹¹, מ"מ במקדש מתפללים ביום זה תפילת חול ואין תוקעין בשופר¹¹², ואין מקריבין קרבן מוסף¹¹³, ורק מלאכה אין עושים שם¹¹⁴.

אמנם לענין שיר בתמיד של בין הערביים, י"א שאם באו עדים לאחר מנחה אומרים שיר של ר"ה¹¹⁵, וי"א שאומרים שיר של חול¹¹⁶.

¹⁰³ רבינו חננאל ראש השנה שם למסקנת הגמ', בדעת הסוברים שאם לא באו עדים עד מנחה לא אמרו שירה כל עיקר, דה"ה בשחרית.

¹⁰⁴ חשק שלמה ר"ה ל' ב', לפי שסומכין על רוב שיבואו עדים. אמנם יש לדון דאולי לאחר התקנה דאפשר להמתין עד המנחה לראות אם יבואו עדים או לא, לכא' אין טעם להקריב מיד מספק.

¹⁰⁵ תוס' וכל הראשונים והאחרונים ביצה ה' א' ר"ה ל' ב'. והטעם שאין סומכין על רוב עי' מנ"ח מצוה ש"א ושבת הלוי ח"ו סי' ע"ח.

¹⁰⁶ רמב"ם פ"ג ה"ו, משום דאין מקבלין לאחר המנחה כדלקמן בסמוך.

¹⁰⁷ רש"י ביצה ה'.

¹⁰⁸ ע"פ שפת אמת וטורי אבן ר"ה ל': וכן מכו' מדברי המאירי שם והשיטה לא נודע למי ביצה ה'. וכן דייק הרד"ע פ"ג מקידוה"ח ה"ה מלשון הרמב"ם בפיה"מ.

¹⁰⁹ משנה ראש השנה ל': ומשחרב ביהמ"ק בטל תקנה זו, אך כשיבנה ביהמ"ק יחזרו הדברים לישנן, כמכו' בגמ' ביצה ה': וברמב"ם פ"ז מלולב הט"ו.

¹¹⁰ רש"י ביצה ה': ר"ה ל': ב' תוס' מנחות ק: טור או"ח סי' ת"ר.

¹¹¹ כמכו' במשנה שם ובראשונים.

¹¹² שקל הקודש בביה"ל פ"ה ה"ז ד"ה עושין וה"ח ד"ה שאם, משום דבביהמ"ק לא שייך הטעם דלא לית לזלולי.

¹¹³ תוספתא ר"ה פ"ב ה"ז, ורמב"ם פ"ג ה"ו.

¹¹⁴ שקל הקודש שם.

¹¹⁵ ראב"ן סי' שי"ז, ע"ש דס"ל שהתקנה היה שיהיה היום קודש לשיר של קודש ומחר קודש לענין הקרבת מוספין (ושמא לפ"ז מחר י"ל שיר של חול).

¹¹⁶ תו"ט ר"ה פ"ד מ"ד, כמו שבי' בחידושי מהרי"ה שם.